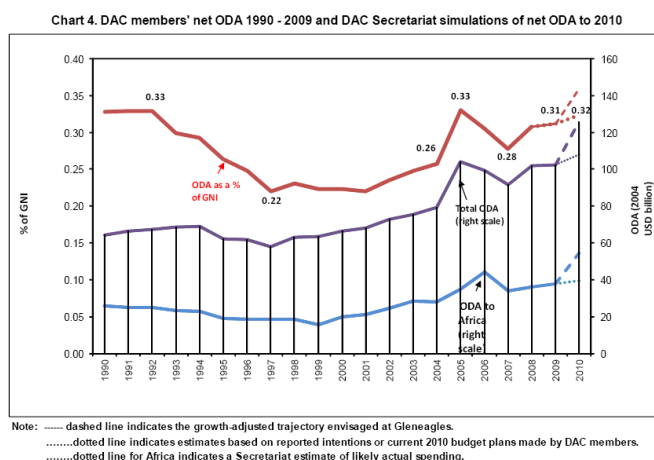

ELS FLUXOS FINANCERS INTERNACIONALS

DANI GÓMEZ-OLIVÉ i CASAS. Investigador de l'Observatori del Deute en la Globalització (dani.goic@odg.cat). Juliol de 2010

Si analitzem els fluxos financers internacionals ràpidament veurem com són els pobles del Sud els qui estan finançant, any rere any, als pobles del Nord. En efecte, tal i com demostrarem a continuació no són pas les economies industrialitzades les que estan donant suport als pobles més empobrits, sinó que el que succeeix és ben just al contrari. En aquest article intentarem demostrar que, malgrat tot, el Sud té prou reserves per fer el pas d'independitzar-se econòmicament del Nord. En aquest sentit, el canvi de paradigma només serà possible si els que formem part de la societat civil, tant els que vivim al Nord com els que viuen al Sud, exigim als nostres governants polítics i econòmics que deixin respirar als pobles empobrits del Sud. És a dir, que es permeti la restitució de la justícia econòmica global com un primer pas per a la restitució de la pau econòmica.

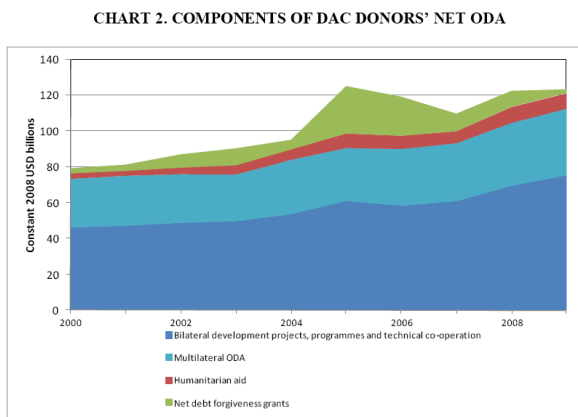
Per fer una aproximació de com es mouen els fluxos financers internacionals entre el Nord i el Sud una primera imatge que ens pot venir al cap és l'aportació de les economies desenvolupades al tant conegut, com mai no assolit, 0,7% del Producte Nacional Brut (PNB). Ara farà 40 anys que les economies industrialitzades del Nord es varen comprometre, davant l'Assemblea General de les NNUU, a donar cada any el 0,7% de la seva riquesa per a l'eradicació de la pobresa. En el seu origen s'entenia que aquests recursos havien de ser donacions per a fomentar el desenvolupament d'aquests països. Tanmateix, aquesta fita no ha estat mai assolida (a excepció de cinc països com són Suècia, Noruega, Luxemburg, Dinamarca i els Països Baixos). De fet, si observem les darreres dades atorgades pel Comitè d'Ajuda al Desenvolupament de l'OCDE veiem com, en terme globals, l'Ajut Oficial al Desenvolupament (AOD) mai no ha estat superior al 0,33% del PNB. De fet, en el darrer any que es tenen dades, l'any 2009, les estimacions calculen que, de mitjana, els països industrialitzats estarien destinant el 0,31% del PNB al foment del desenvolupament (l'Estat espanyol es situaria en el 0,46% del seu PNB).

Source: OECD, 14 April 2010.

Gràfic 1. Ajut Oficial al Desenvolupament dels països de la OCDE (1990 - 2010) en % PNB i en milers d'USD. Font: CAD de la OCDE

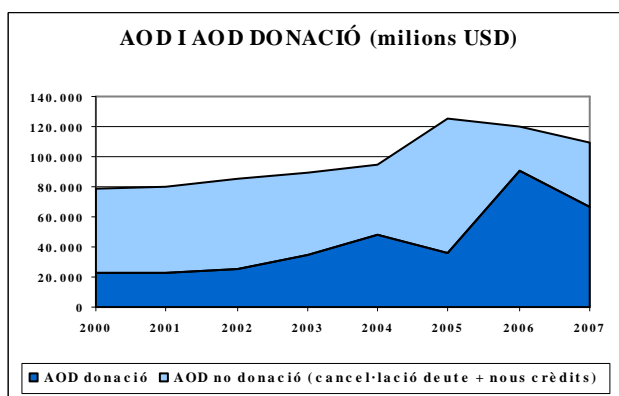
En valors absoluts estaríem parlant que ens els darrers anys, de mitjana, el Nord ha atorgat sobre 100.000 milions de USD. Si mirem en detall aquests recursos, tal i com es veu en el gràfic 2 les dades oficials ens descomposen l'AOD en AOD bilateral (projectes i programes de desenvolupament que es duen a terme des d'administracions públiques i organitzacions civils), AOD multilateral (la que s'atorga des d'institucions multilaterals de Nacions Unides), l'Ajuda Humanitària i la Cancel·lació de deute. En efecte, la cancel·lació del deute també es comptabilitza com a AOD.

Source: OECD, 14 April 2010.

Gràfic 2. AOD donants OCDE (2000 - 2009) en milers d'USD.
Font: CAD de la OCDE

Una altra manera de veure l'AOD podria ser destriar el que és AOD donació, que

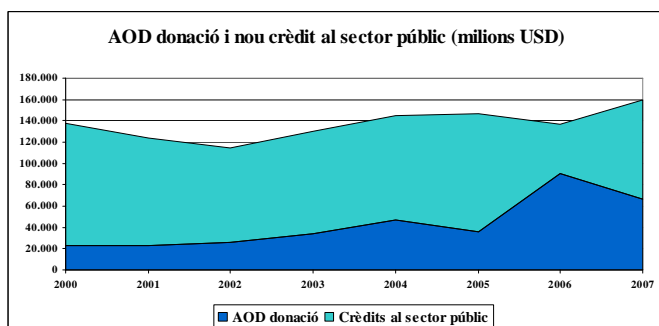
Gràfic 3. Relació de l'AOD donació i l'AOD no donació dels països de la OCDE (2000 - 2009) en milions d'USD.
Font: Global Development Finance 2009 (Banc Mundial)

serien els nous recursos que arriben realment com a tal per dur a finançar projectes de desenvolupament, del que no és AOD donació (nous crèdits, cancel·lació de deutes, cooperació tècnica). Mirant-ho d'aquesta manera, veiem com l'AOD donació és molt menor a l'AOD real. Estaríem parlant que ens els darrers 8 anys s'ha destinat, de mitjana, prop de 43.500 milions d'USD enlloc dels 100.000 milions.

Per què caldria considerar només l'AOD donació? Perquè cal entendre l'AOD com una reparació pels danys històrics que el Nord ha dut (i continua duent) a terme des de l'època de la colonització. Com una mena d'impost de 'restitució històrica'. En aquest sentit, no hi hauria de tenir cabuda partides com la generació de nou deute (mitjançant el crèdit), la seva cancel·lació, a la cooperació tècnica, en tant que aquesta finança, principalment, viatges i dietes de formadors del Nord que van al Sud a 'exportar' el seu coneixement.

Cal tenir en compte que segons els estudis realitzats per les Nacions Unides, amb 200.000 de dòlars anuals es podria eradicar la pobresa a tot el món. Per tant, s'estaria 'donant' menys de quatre vegades el necessari per eradicar la pobresa. Essent així, ens podríem preguntar si el que succeeix és que no hi ha prou diners per finançar el desenvolupament als països del Sud. És cert? En realitat, el que succeeix és que la comunitat internacional no vol donar diners de manera gratuïta, sense més. En efecte, quan del que s'atorga se'n pot treure un benefici els diners sí que apareixen. Un exemple d'això s'il·lustra al gràfic 4, on es pot veure que els

crèdits que la comunitat internacional han atorgat al Sud gairebé mai no han baixat dels 120.000 milions d'USD.

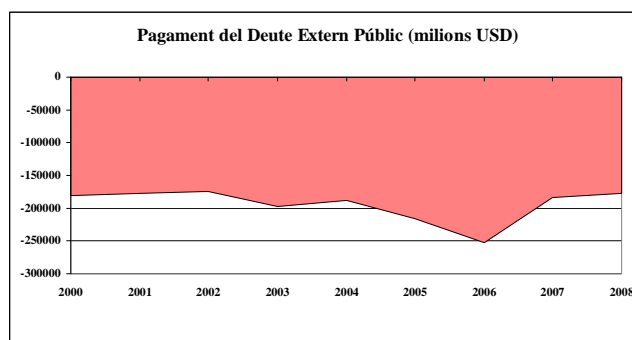
Gràfic 4. Relació de l'AOD donació i del nou crèdit atorgat al sector públic (en milions USD).

Font: Global Development Finance 2009 (Banc Mundial)

d'aquell que l'atorga. És a dir, que s'atorguen pensant més en afavorir l'economia del 'donant' que no pas en satisfer les necessitats del 'receptor'. Sigui com sigui, el que és clar és que el crèdit, més enllà de si pot o no afavorir el desenvolupament, s'atorga principalment perquè hi ha interessos creuats per part d'aquells que l'atorguen. Això explica, en part, perquè de mitjana, en els darrers vuit anys s'han atorgat crèdits amb una mitjana de 137.000 milions d'USD; és a dir, tres vegades més del que s'ha atorgat com a AOD donació.

A més, cal considerar que els crèdits, a diferència de les donacions, suposen una càrrega financera per les administracions que el reben. Bona mostra d'això és mostra al gràfic 5 en què veiem el que suposa del pagament del deute extern per part dels Estats més empobrits.

Al gràfic observem que, de mitjana, el servei del deute (pagament del principal més dels interessos) s'ha situat entorn els 220.000 milions d'USD. És a dir, que per cada dòlar que el Nord ha atorgat en concepte d'AOD, com a donació, els països del Sud han retornat 5 dòlars en concepte de pagament del deute extern. Només aquesta relació de 5 a 1, tantes vegades denunciada per les organitzacions i moviments socials preocupats pel finançament del desenvolupament ens fa preguntar-nos qui és que està finançant a qui? No només això: cal tenir present que cada any el Sud està pagant més que la quantitat necessària per eradicar la pobresa, en concepte del pagament del seu deute a l'exterior; un deute que en moltes ocasions té un clar component il·legítim.¹

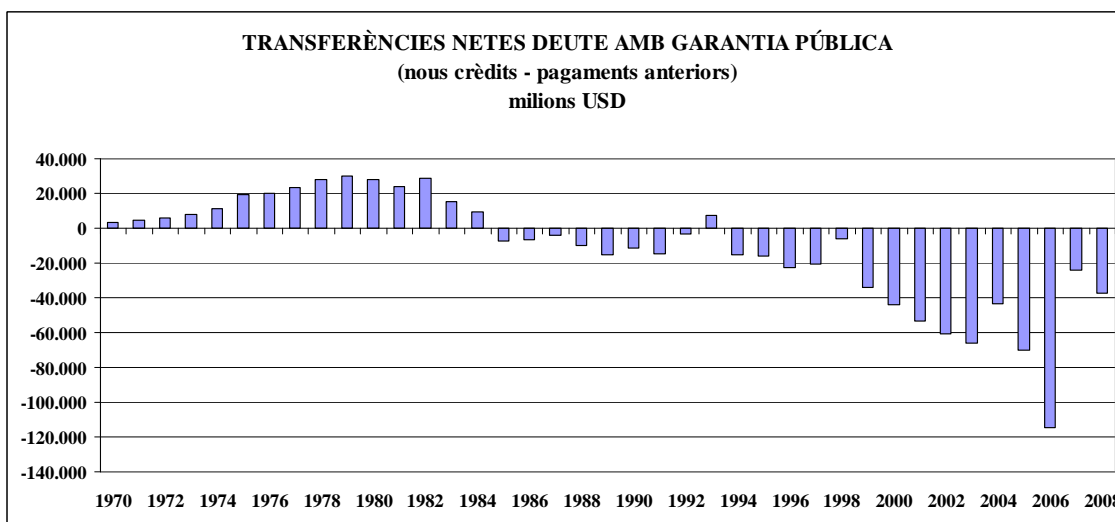
Gràfic 5. Pagament del Deute Extern Públic (en milions USD).

Font: Global Development Finance 2009 (Banc Mundial)

De fet, si ens fixem en la Transferència Neta de Deute amb Garantia Pública (TND); és a dir, amb la diferència entre els crèdits que les administracions públiques del Sud obtenen cada any de l'exterior i el que aquestes mateixes han de pagar pels crèdits obtinguts en anys anteriors, observem com a partir de 1985 (amb l'única excepció de l'any 1993) la TND ha estat negativa per als països empobrits. Així, tal

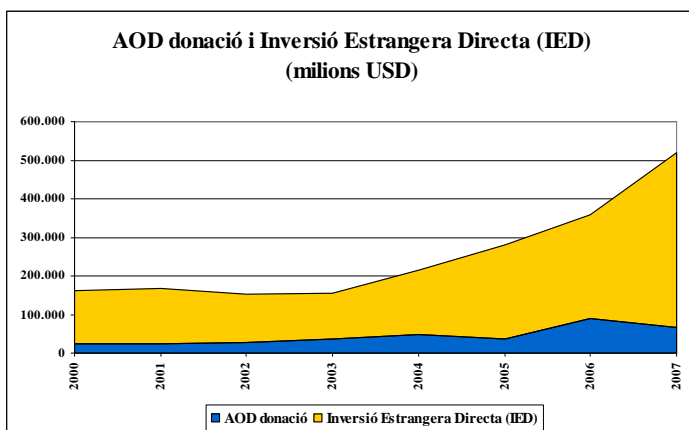
¹ Per a obtenir més informació sobre casos de deutes il·legítims, podeu accedir a l'informe "Crèdits FAD: Evidències d'il·legitimitat", a: www.odg.cat/pagina.php?id=641, a l'informe sobre "Deutes il·legítims entre l'Equador i l'Estat espanyol", a: www.odg.cat/navega.php?id_pagina=11&id_publicacions=21&publicacions=3 i/o a l'informe "El Deute del Sud amb l'Estat espanyol: Responsabilitat i il·legitimitat", a: www.odg.cat/navega.php?id_pagina=11&id_publicacions=28&publicacions=8

i com es comprova al gràfic 6, des de fa 25 anys els països del Sud, any rere any els països del Sud paguen més del que reben en nous crèdits. D'altra banda, si només ens fixem en el que ha succeït en els darrers vuit anys (tal i com hem fet en els altres gràfics) en aquest període és quan les TND han estat més altes. En efecte, des de l'any 2000, de mitjana, els països del Sud han retornat prop de 60.000 milions d'USD nets pels creditors internacionals. Així, des que es tenen dades, l'any 1970, el sumatori de la Transferència Neta de Deute ha estat negativa per les economies del Sud en gairebé 435.000 milions d'USD; és a dir, en 10 vegades el que en aquests moments s'està atorgant cada any en concepte d'Ajuda Oficial al Desenvolupament com a donació.

Gràfic 6. Transferències Netes de Deute amb Garantia Pública (en milions USD).
Font: Global Development Finance 2009 (Banc Mundial)

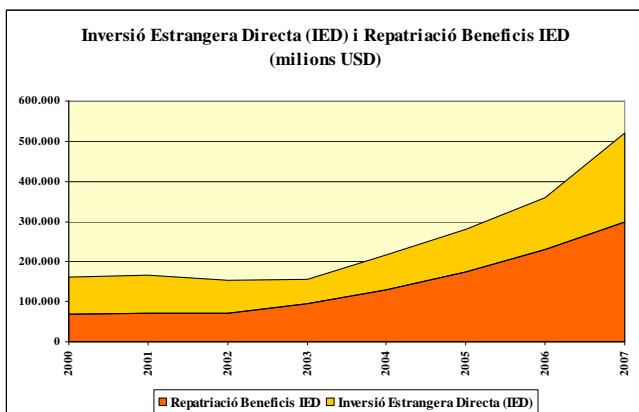
Aquestes dades demostren que el crèdit sí que és un bon negoci pels creditors internacionals, que no deixen de ser els mateixos actors que després volen mostrar la seva part més 'generosa' quan anuncien, amb grans titular, els recursos que atorguen per l'eradicació de la pobresa al món.

Gràfic 7. Relació de l'AOD donació i la Inversió Estrangera Directa (en milions USD). Font: Global Development Finance 2009 (Banc Mundial)

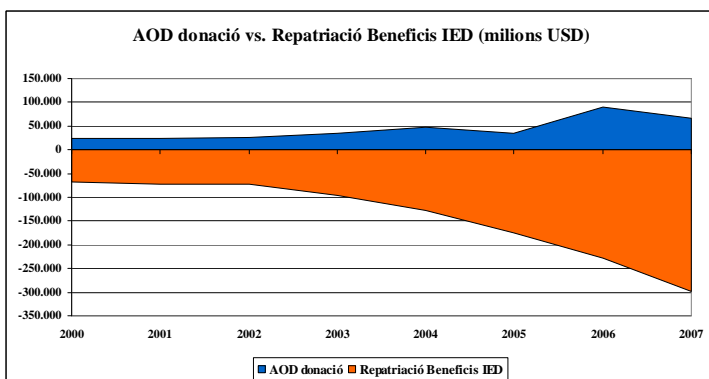
D'altra banda, si ens fixem en una altra variable dels fluxos financers internacionals com és de la Inversió Estrangera Directa (IED), que indica el flux de recursos que es destina per a comprar i invertir en negocis als països al Sud, veurem que l'import de l'IED és substancialment més elevat que l'AOD com a donació. En efecte, en els darrers anys, la mitjana de l'IED als països empobrits ha estat de 320.000 milions d'USD, xifra que representa més de 7 vegades el que es destina com a AOD. Un altre cop observem com quan hi ha un interès per part del 'donant' els recursos hi són. En aquest punt seria important detallar que encara que l'IED ajuda a millorar (com normalment fa) els grans indicadors macroeconòmics del país on arriba, no és clar, ni està demostrat, que l'IED millori els indicadors de desenvolupament dels pobles on arriba, en quan a millora de les condicions de vida de la població i/o disminució de la pobresa en les zones on es fan les inversions. De

fet, malauradament moltes vegades succeeix tot el contrari, ja que les Empreses Transnacionals (ETNs) que inverteixen en aquests països (que són les principals promotores i gestores de l'IED), en la majoria de casos operen sense que ningú no les obligui a considerar els costos ambientals pel territori i costos socials per a les seves poblacions més empobrides on es duen a terme aquestes inversions. De fet, el propi relator de Nacions Unides sobre la qüestió dels Drets Humans i les Empreses Transnacionals i altres empreses comercials, John Ruggie, apunta que les ETNs violen sistemàticament els Drets Humans allí on operen.² Tenim nombrosos casos denunciats per part de les organitzacions i moviments socials en aquest sentit, en alguns d'ells on el capital català també hi està involucrat, tal i com és el cas de GAS NATURAL – UNIÓ FENOSA i REPSOL YPF a l'Amèrica Llatina.³

Gràfic 8. Relació de la Inversió Estrangera Directa i la Repatriació de Beneficis (en milions USD).
Font: Global Development Finance 2009 (Banc Mundial)

repatriació de beneficis de l'IED va ser de prop de 300.000 milions d'USD fins i tot una mica més del que es va invertir el 2005, que va ser prop de 280.000 milions d'USD. En el gràfic 8 s'observa com en els darrers anys la recollida i repatriació dels beneficis de l'IED es produeix en un període no superior als dos anys. Una altra vegada veiem com quan es tracta de treure'n un benefici els capitals sí que es mouen en diligència cap el Sud.

Gràfic 9. Relació de l'AOD donació i la Repatriació de Beneficis (en milions USD). Font: Global Development Finance 2009

d'anteriors inversions estrangeres directes. Aquestes dades ens mostren novament com el Nord torna a guanyar en les relacions de fluxos financers internacionals, a

Més enllà de tots aquests impactes que no es tenen en compte, cal dir que sí que existeix un benefici directe per aquells que promouen les IED, com és el fet que aquest capital es pugui repatriar al país d'origen, quan s'obtenen beneficis de les seves inversions. En efecte, si observem la relació entre la repatriació de beneficis i la nova IED veiem com el volum de beneficis de les inversions es recuperen en gairebé dos anys. Així, per exemple, pel darrer any que tenim dades, l'any 2007, la

En efecte, si observem la relació entre l'AOD donació i la repatriació de beneficis (gràfic 9) veiem clarament com la primera és molt menor que la segona i com, amb el temps, la 'bretxa' es va ampliant fins al punt que a l'any 2007 la relació entre ambdues ha estat de 5 a 1; és a dir per cada dòlar que s'ha invertit en AOD, se n'han recuperat 5 com a repatriació de beneficis

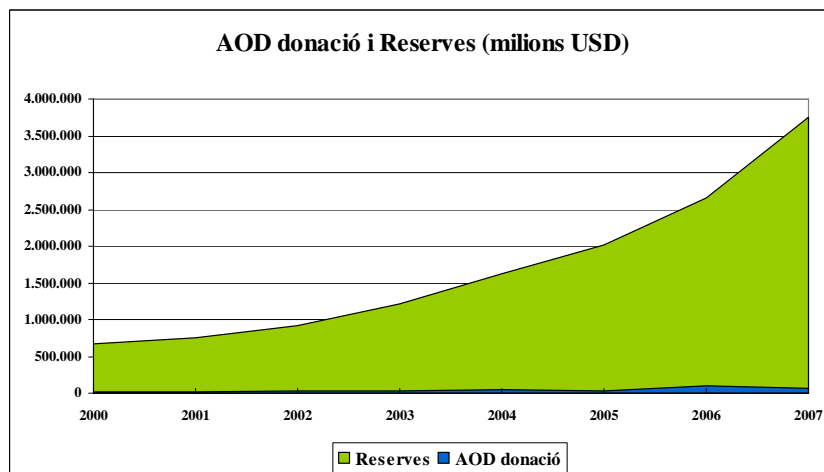
² Per saber-ne més podeu anar a: <http://www.enlazandoalternativas.org/spip.php?article302>

³ Per saber-ne més podeu llegir la Declaració Final de la Cimera dels Pobles, a: www.enlazandoalternativas.org/spip.php?article677 i/o anar a l'apartat d'impactes de les Empreses Transnacionals Espanyoles de l'ODG, a: <http://www.odg.cat/pagina.php?id=7>

l'igual que succeïa amb els fluxos de crèdit internacional. Un cop més ens podem preguntar: qui finança a qui?

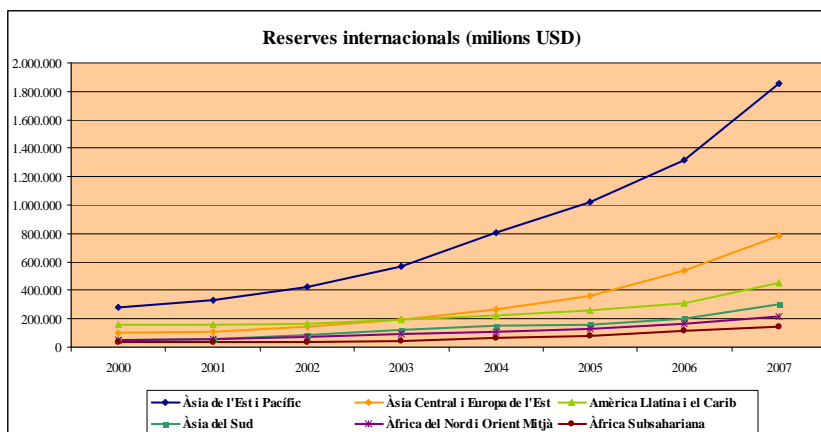
Amb tot, també caldria preguntar-nos si el Sud necessita d'aquests recursos o si és més bé el Nord que necessita finançar les seves exportacions (via crèdit) i fer inversions al Sud per a recuperar-les en escreix en ben poc temps... Dit o preguntat d'una altra manera: el Sud necessita recursos del Nord per finançar el seu desenvolupament? Respondre aquesta amb un simple sí o no és molt agosarat, a més d'imprecís i fins i tot un 'no' podria ser titllat de provocador. Sobretot perquè la realitat és complexa i, per tant, no és homogènia arreu del Planeta. No obstant, hi ha algunes dades que indiquen l'existència d'un comportament igual a totes les regions del Sud, que podria suposar un inici cap el camí de la seva independència financera del Nord. En aquest sentit, si observem el nivell de reserves (en moneda estrangera) a totes les regions del Sud, veiem com aquestes han augmentat en gairebé 6 vegades en els darrers vuit anys, fins arribar a més de 3,75 bilions d'USD, xifra que suposa gairebé el triple del seu deute extern públic. De fet, l'augment ha estat vertiginós ja que fa 15 anys, el nivell de reserves era de poc més de 300.000 milions d'USD; és a dir, una xifra dotze vegades menor que l'actual. El nivell de reserves ha augmentat donat el fort augment del preu de moltes matèries primeres que aquests països venen a la comunitat internacional, així com per la millora de la 'competitivitat' de les seves economies en el mercat internacional. Aquest fet, sense precedents, pot suposar un canvi de paradigma en les relacions Sud - Nord si les élites del Sud ho saben aprofitar i empen polítics en favor el desenvolupament del seus pobles. De fet, tal i com es pot veure al gràfic 10, el nivell actual de reserves és fins a 40 vegades superior a l'AOD en forma de donació.

Les reserves no estan repartides per igual. L'Àsia de l'Est en concentra un 49%, ja que la Xina disposa del 41% de les reserves mundials. La segona regió amb més reserves és l'Europa de l'Est i Àsia Central, amb un 21%, donat que Rússia en té el 13%. El tercer continent en reserves és l'Amèrica Llatina, on hi ha el 12% de les reserves, amb Brasil al capdavant de la regió, amb gairebé un 5% del total.

Gràfic 10. Relació de l'AOD donació i les Reserves (en milions USD).
Font: Global Development Finance 2009

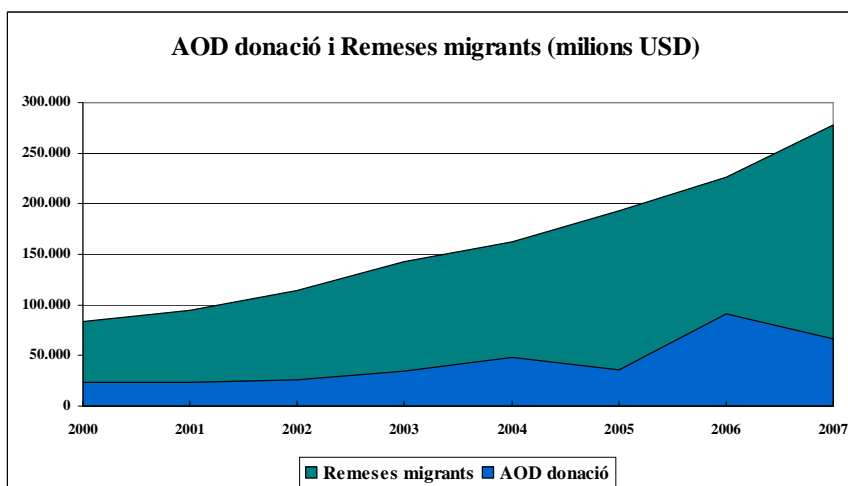
Si bé és cert que la distribució és desigual tant entre les regions i també entre països, també ho és que en els darrers anys les reserves han augmentat arreu. Així, tal i com es veu en el gràfic 11 en totes i les regions les reserves han augmentat considerablement en els darrers anys.

Gràfic 11. Reserves internacionals per regions (en milions USD).
Font: Global Development Finance 2009

On més han augmentat ha estat a l'Àsia, on les reserves s'han multiplicat fins a vuit vegades. Els increments han estat menors a l'Amèrica Llatina, tot i que el nivell de reserves s'ha triplicat en només vuit anys. Fins i tot al continent africà les reserves s'han multiplicat per quatre en la darrera dècada. Aquestes dades ens mostren que la majoria dels països del Sud han aconseguit acumular reserves en els darrers anys. Aquest fet no és menor, donat que en l'actual moment hi ha una restricció del crèdit a nivell internacional. En aquest sentit, les economies del Sud haurien d'aprofitar aquesta força financera en la que es troben de cara a establir unes normes financeres internacionals que els fossin més favorables. Fins i tot hi ha qui defensa que aquest 'coixí' per proposar-se seriosament la creació d'un nou ordre financer internacional, que fos independent de les economies del Nord, tal i volen ser les apostes de la creació del Banc del Sud i el Banc de l'ALBA.⁴

Un altre indicador que també ens fa prendre consciència que el Sud està obtenint noves fonts de finançament són les remeses que provenen d'aquelles persones i famílies que han migrat dels seus països. En efecte, les remeses també estant augmentant

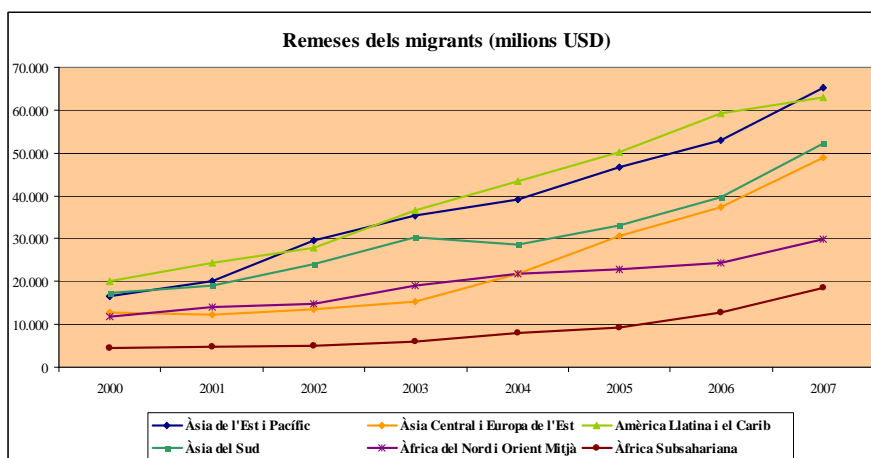

Gràfic 12. Relació de l'AOD donació i les Remeses de Migrants (en milions USD). Font: Global Development Finance 2009

considerablement, fins al punt que només en la darrera dècada s'ha multiplicat en gairebé quatre vegades, fins assolir els 280.000 milions de dòlars l'any 2007 (gràfic 12). Per fer-nos una idea de la seva importància, hem de saber que les remeses, de

⁴ Per saber més d'aquesta iniciativa podeu consultar Toussaint, E.: "La deuda, el Banco del Sur y la construcción del socialismo del Siglo XXI", a: www.vientosur.info/articulosabiertos/VIENTOSUR-numero97-americalatina-toussaint.pdf i també Rodríguez Asien, E.: "El Banco del Sur y el Banco del ALBA", a: www.eumed.net/cursecon/ecolat/la/08/era.htm

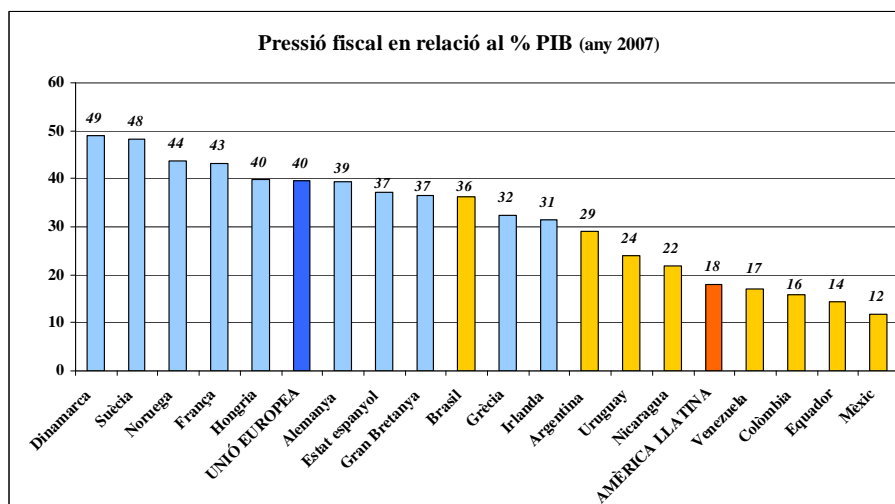
mitjana en els darrers vuit anys, han estat quatre vegades més nombroses que l'AOD en forma de donació. Aquest augment de les remeses entre tres i quatre vegades en els darrers vuit anys també es dona, de manera constant arreu del planeta, tal i com es veu al gràfic 13.

Gràfic 13. Remeses de migrants per regions (en milions USD).
Font: Global Development Finance 2009

Una altra possible font de finançament per als països del Sud podria ser una vertadera reforma fiscal progressiva; és a dir, que fes pagar més a aquells que més tenen. Augmentar la pressió fiscal a les élites dels països del Sud, que es beneficien d'exencions fiscals i de tot un sistema fiscal que no els obliga a pagar impostos sobre les seves rendes, possibilitaria a les seves administracions recaptar molts més recursos per a dur a terme molts més projectes per a fomentar el desenvolupament social, ambiental i econòmic als seus països.

Tal i com es pot comprovar en el gràfic 14, si comparem la pressió fiscal entre la Unió Europea i l'Amèrica Llatina, l'any 2007, de mitjana el diferencial era de 22 punts en relació al PIB. Només el Brasil (36%) tenia una pressió fiscal superior a

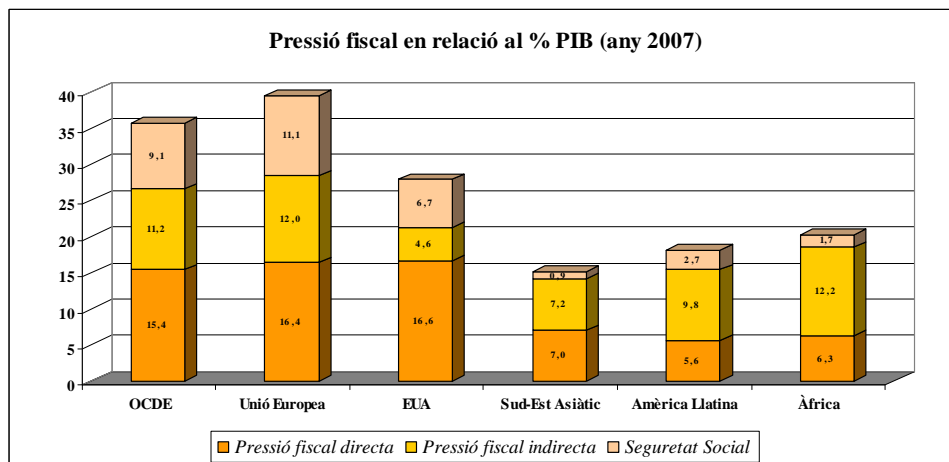

Grècia (32%) i Irlanda (31%). La resta de països d'Amèrica Llatina tenen una pressió inferior.

Gràfic 14. Pressió fiscal en relació al % PIB a la Unió Europea i a l'Amèrica Llatina
Font: elaboració pròpia a partir de dades d'EUROSTAT i la CEPAL

No es tractaria només d'augmentar impostos de qualsevol manera, sinó incrementant la pressió dels impostos directes; és a dir aquells que graven directament sobre les fonts de riquesa, la propietat o la renda. En aquest sentit, tal i com es mostra al gràfic 15 també hi ha un ampli marge per actuar, ja que la diferència entre els països de la UE i els EUA amb altres parts del món són uns 10 punts superiors.

En efecte, mentre la mitjana dels impostos directes als països industrialitzats es situen per damunt el 15% del PIB, a l'Amèrica

Gràfic 15. Pressió fiscal en relació al % PIB al món.
Font: elaboració pròpia a partir de dades de la CEPAL

Llatina (on són més baixos), es troben entre el 5 i el 6%; a l'Àfrica sobre el 6% i al Sud-Est Asiàtic al 7% del PIB. Gravar més sobre els impostos directes, a més de ser més just i redistributiu, segurament possibilitaria gravar menys sobre els impostos indirectes (els que graven el consum); de manera, que el benefici per a la població més empobrida podria ser doble. És curiós, per no dir alarmant, observar com a l'Àfrica, el continent més empobrit de tot el Planeta, és on els impostos indirectes són més alts, de mitjana.

Conclusions

Tal i com s'ha pogut demostrar en aquest article l'actual sistema financer mundial està estructurat, definit i pensat perquè els diners que rep el Sud acabin finançant i afavorint al capital transnacional (moltes vegades, però no sempre, del Nord), ja sigui, via crèdit o via inversions. Amb els crèdits s'aconsegueix exportar béns i serveis al Sud i una rendibilitat dels diners prestats via interessos. Amb les inversions estrangeres directes el capital transnacional aconsegueix obrir nous mercats i fer nous negocis; inversions que es recuperen amb menys de dos anys.

Tanmateix, els pobles del Sud tenen la possibilitat de plantejar-se si volen iniciar el seu camí cap a la independència financera ja que en aquests moments disposen de recursos (via reserves) i noves vies de finançament (remeses, possibles reformes fiscals) que els permetrien fer aquest pas. Aquest camí és possible si hi ha voluntat política, però aquesta només hi serà si hi ha pressió de la societat civil del Sud i del Nord per un canvi de rumb en les finances, ja que les élites econòmiques de Sud moltes vegades (per no dir sempre) són les mateixes que governen aquests països. Essent així, difícilment actuaran en contra dels seus propis interessos. Per això, per promoure el canvi necessari, cal mobilització de la ciutadania, tant la del Sud, com també la del Nord. En aquest context, ara més que mai és necessari, i també possible, posar el fil a l'agulla per a la construcció d'un nou model financer internacional, que alhora sigui sostenible socialment i ambiental, amb l'objectiu de resoldre els desequilibris i desajustos que provoca l'actual, ja que sense justícia financera tampoc no és factible la pau. Està a les nostres mans fer-ho. Només ens cal creure que és possible aconseguir-ho.

Bibliografia

Bárcena, A. *La crisis financiera global y la política fiscal en América Latina*. Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL) Santiago de Chile, gener 2009. A: <http://www.slideshare.net/Cepal/la-crisis-financiera-global-y-la-politica-fiscal-en-amrica-latina>

Banc Mundial. *Global Development Finance 2009*. Washington, 2009

EUROSTAT. *Taxation trends in the European Union. Brusel·les, maig de 2010*. A: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/10/95&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=es>

Gómez, J.C. i Jiménez, J.P. *El papel de la política tributaria frente a la crisis global: consecuencias y perspectivas*. CEPAL. Montevideo, maig 2009. A: <http://www.cepal.org/publicaciones/xml/1/36011/2009-271-Papelpoliticatributaria.pdf>

OCDE. *Development aid rose in 2009 and most donors will meet 2010 aid targets*. Comité d'Ajuda al Desenvolupament (CAD) de la Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), publicat l'abril 2010. A: http://www.oecd.org/document/11/0,3343,en_21571361_44315115_44981579_1_1_1,00&&en-USS_01DBC.html